Masonluktaki İskoç Riti Konusunda Anlatılar III - 19. Yüzyılda Yeryüzündeki Genişleme

Kaynak: https://masonpedia.com/2021/06/ekeirnin-19-yuzyilda-yeryuzundeki-genislemesi/
Sapere Aude Konferanslarından Anlatılar (No. 97)
The Worldwide Expansion in the 19th Century of the AASR
Konferansı veren: Jacques Huyghebaert – 19 Ekim 2020
İzleyip kaydederek, Türkçeye çevirip düzenleyen: Murat Özgen Ayfer

Önceki durumu özetlemek bakımından şunları hatırlayalım: 1750'li yıllardan sonra Masonluk, yüksek derecelerde şu dört dalda ilerledi:

1. Royal Arch, Gizemsel ve Tapınak Şövalyesi dereceleri
2. İskoçya Royal Tarikatı dereceleri
3. Sıkı İzleyiş dereceleri
4. İskoç dereceleri

Bu konuşmanın konusu Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin tarihsel öncülü olan, dördüncü sıradaki İskoç Riti…

[Aslında başka kollar da var ama konuşmacı onları göz ardı etmiş. Bu bölümdeki konusunun İskoç Riti üzerinde olduğunu belirtiyorsa da bir liste yapıp yukarıdaki ilk üçüne değinince, özellikle Avrupa'daki diğer ritlerden de söz etmesi beklenirdi.]

Geçen hafta belirtilmiş olduğu üzere, (Masonluktaki İskoç Riti Konusunda Anlatılar II) Etienne Morin 1763 yılı dolaylarında Saint Domingue (Haiti) adasında Port-au-Prince limanına yerleşmişti. Burada İskoç dereceleri yaklaşık 20 yıldan bu yana, ayrıca 1751 yılından beri New Orleans'da "La Parfait Loge d'éccosse" adlı locada uygulanmaktaydı.

Etienne Morin kendisini Genel Denetçi olarak atadığı 25 dereceli İskoç sistemini oluşturduğu zaman, Fransız Antilleri'ne yeni gelmiş değildi. Fransa'dan Yeni Dünya'ya 1740 yılında göçerek burada Martinique adasında Fort-de-France'da işini kurmuştu ama sık sık Karayipler'e gidip gelmekteydi. Masonluğa ne zaman ve nerede girdiği bilinmemekteyse de Fransız masonik yazar André Kervella, 1744 yılında Antiller'de Antiqua'da İskoç Yetkinleşme Misterleri'ne inisiye edilerek İskoç Üstadı olduğunu, aynı zamanda Royal Arch derecesini aldığını yazar; inisiye edenin ise 1738 yılında İl Büyük Üstadı olarak atanmış bulunan Leeward Adaları Kaptan Generali ve Valisi William Matthews olduğunu belirtir.

[Masonluğun 18. yüzyı5ldaki gelişimini başka kaynaklarda okumuşsanız, buradaki anlatımları yadırgayabilir, yer yer yanlışlıklar olduğunu söyleyebilirsiniz çünkü Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin temelini oluşturan Yetkinleşme ya da Perfeksiyon Riti'nin sanki Avrupa'da hiçbir gelişimi olmamış hatta ritin 1762 tarihli anayasası bile söz konusu değil de Etienne Morin bu riti kendi kafasından oluşturmuş gibi, uzun uzun onun yaşam öyküsünü anlatıyor.]

1745 yılında Bordeaux kentine dönmüş fakat dönüş yolunda gemisi İngilizler tarafından ele geçirilmiş, Britanya'ya çıkarılmış, ancak serbest bırakılmıştır. Londra'da iken İskoç Üstadı olarak teyit edilmiş hatta bu dereceyi almış ve başkalarına verme yetkisi olduğunu gösteren bir de belge sayılabilecek bir yazı edinmiştir. Serbest bırakıldıktan kısa süre sonra Fransa'ya dönmüş ve Bordeaux kentinde "Les élus Parfaits" adlı ilk İskoç Masonlar Locası'nın kurucularına katılmıştır.

Etienne Morin Fransa'da uzun süre kalmamış, Saint Domingue'deki şarap işinin başına dönmüştür. Bundan sonraki 20 yılı içinde Antiller ile Bordeaux arasında sık sık düzenli olarak gidip gelir. Bu arada, her iki Atlantik kıyısında da aktif, meraklı, iyi tanınan bir mason olarak bilinir. 1762 yılında gemisi yine İngilizler tarafından ele geçirilir ve bir kez daha Londra'da kalırken 5. Ferrers Örlü Washington Shirley, ona Paris'ten almış olduğu patent yazısına ek olarak, yetkilerini Antiller'deki İngiliz adaları üzerinde de geçerli olacak şekilde genişletir. Böylece Etienne Morin tekrar Antiller'e döndüğünde, tüm Karayip İngiliz ve Fransız Adaları boyunca tüm locaların İskoç derecelerinde genişlemesini sağlamak olanağını elde etmiştir.

1770 yılında Port-au-Prince kenti dehşetli bir deprem nedeniyle yıkıma uğrayınca, Etienne Morin Jamaika'da Kingston'a taşınmış ve ertesi yıl orada varlık içinde ölmüştür.

O andan itibaren işi Andrew Henry Francken ele alır. O da 1795'te Kingston'da ölmüştür.

Yüzyılın bundan sonrasında Francken'in ardından gelişmeyi sürdüren 25 dereceli Yetkinleşme Riti'nin 52 denetçisi vardır ve en az 75 denetçi de Amerika'da görevlendirilmiştir. İşte böylece İskoç Riti öncesinin dönemi sona erer.

İskoç Riti'nin Doğuşu: Charleston 1801

[Konuşmacı burada "İskoç Riti" derken, bunu "Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti" anlamında kullanıyor.]

31 Mayıs 1801 tarihinde ilk İskoç Riti Yüksek Konseyi, South Carolina Charleston kentinde Albay John Mitchell ve Sayın Frederick Dalcho önderliğinde kurulmuştur. Bu 33. derecenin yüksek konseyi, "Dünyanın Ana Konseyi" olarak nitelenmiş olup, Amerika'daki tüm yüksek derece Masonluğu üzerinde kontrol yetkisi olduğunu belirtmiştir. Yeni 33 dereceli sistemde Morin'in "Yetkinleşme Riti" olarak da anılan 25 dereceli Royal Sır düzeni, olduğu gibi kapsanmış, bunun üzerine 33. Egemen Büyük Genel Denetçi dâhil olmak üzere sekiz derece eklenmiştir.

Ritin kurulmuş olduğu bina:

Bu yeni oluşturulan İskoç Riti'nin otoritesi, bireysel olarak Prusya Kralı Friedrich II (Büyük Frederik) tarafından oluşturulduğu ileri sürülen "1786 tarihli Büyük Anayasa" üzerine yerleştirilmiştir.

Morin'e patent veren Paris ve Berlin'deki Doğu ve Batı İmparatorları Konseyi denilen organ büyük olasılıkla gerçekte hiç var olmadığı halde ve Etienne Morin 1762 tarihli Bordeaux Yasaları ve Yönetmeliklerinden hiç söz etmemiş olsa da bunların ölümünden sonra yazılmış olabileceğinin yanı sıra, 1786 Büyük Yasaları da özgün değildir. En azından, tüm bu yukarıda sözü edilen belgelerin 1801 yılında "yitirilmiş" olduğu belirtilmiştir.

Ancak bu, İskoç Riti'nin bir yüzyıl içindeki büyümesine, tüm dünyaya yayılmış zorlu bin masonik kurum olmasını engellememiştir.

İskoç Riti'nin "Charleston'un 11 Centilmeni" olarak tanınan "Kurucu Babaları" arasında iki de Fransız vardır: Jean Baptiste Mariea de la Hogue ve damadı Alexandre de Grasse-Tilly.

İskoç Riti'nin kurucuları ve ilk 33. derece üyeleri arasında kimi Yahudi masonlar da vardı: Güney Jüridiksiyonu'nda Abraham Alexander, Emmanuel de la Motta, Israel de Lieben, Moses Clava Levy, Michael Hays; Kuzey Jüridiksiyonu'nda ise de la Motta, Sampson Simson ve Moseas Levy Maduro Peixotto.

Bu Yahudi kardeşlerden söz edişimin nedeni, şunun atını çizmek içindir: Kimilerince günümüzde bile ileri sürüldüğünün aksine, 1801 yılındaki kuruluşundan bu yana İskoç Riti'nin üyeliği sadece Hıristiyanlarla sınırlı tutulmamıştır.

Bu dinsel gereklilik 1845 yılında İngiltere'de İskoç Riti kabul edilip diğer ülkelere, kolonilere ve Britanya Krallığı'nın parçası sayılan denizaşırı bölgelere de yayıldığındadır. Hıristiyanlık gereği, Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti İngiltere ve Galler Yüksek Konseyi'nden doğma bazı jüridiksiyonlarda günümüzde de geçerlidir. Hepsinde değil!

İngiltere ve Galler Yüksek Konseyi Egemen Büyük Komandörü Dr. Robert Crucefix (1845-1850):

[Konferansta başka daha önemli kişilerin resimleri verilmezken sadece bu resmin verilmiş olması yadırganabilir.]

Saint Domingue'deki politik durum 1804 yılında bozulunca, Yüksek Konsey'in kurucularından ve Büyük Genel Denetçi Auguste de Grasse Tilly, 1802 yılında kendine tanınmış yetkileri taşıyarak bir daha Amerika'ya geri dönmemek üzere Fransa'ya gitti.

[Grasse-Tilly ile bağlantılı bu anlatımda belki hiçbir sorun görülmeyebilir. Aslında bir sorun var. Şöyle ki, ilk yüksek konsey kurulurken Grasse-Tilly ile John Mitchell'in anlaşmış olduklarını, buna göre Grasse-Tilly'nin bir yıl sonra ayrılmak üzere yüksek konseyin büyük komandörü olup, Antiller yolunu tutarken de John Mitchell'e devrettiği belirtilmiyor. Bu anlatımda Grasse-Tilly, yüksek konseyin kuruluşunda yer almış diğer Fransız asıllılardan biri olarak gösterilmiş.]

Fransa'ya ulaşır ulaşmaz, Fransa'daki İskoç localarının ana locası olarak kabul edilen "Saint Alexandre d'écosse" adlı loca ile iletişim kurdu. Büyük Yasalar uyarınca edinmiş olduğu yetkiye dayanarak, bir yüksek konsey oluşturmayı üstlendi. Bu amaçla yüksek derecelerdeki birtakım kardeşleri 33. dereceye getirdi. Böylece 20 Ekim 1804 tarihinde Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti Fransa Yüksek Konseyi kuruldu ve Grasse-Tilly de Egemen Büyük Komandör oldu.

[Konferansa ek: Grasse-Tilly'nin çok bilinen bir gençlik resmi]

İskoç Riti'nin büyümesi ve coğrafi gelişimi üç yönde oldu:

Avrupa ve Latin Amerika'da 19. yüzyıl boyunca görülen gelişim, Fransa Yüksek Konseyi kanalıyla gerçekleşti. Bu bölgelerde İskoç Riti, önceden birçok yerde zaten var olan ve yarım yüzyıldan beri uygulanan İskoç derecelerini kendi içine alarak genişletti. Günümüze kadar, jüridiksiyonların çoğu Fransa Yüksek Konseyi'nden doğdu. 18. yüzyılın ritüelleri günümüzde bile kullanılmaktadır. Bunların üzerinde pek az değişiklik ve pratik ayarlamalar yapılmıştır.

İngiltere ve Galler ile İskoçya ve İrlanda Yüksek Konseyleri ise hem Royal Arch hem Tapınak Şövalyesi ve Rozkrua dereceleri kapsadı. Onlar da Avrupa'daki gibi kendi ülkelerinde çok zamandan beri uygulanıyordu. İngiltere'de 1845 yılından önce Rozkrua ve Tapınak Şövalyesi komandörlükleri (commandories) ile meclisleri (conclaves), sadece teslise (Hıristiyan üçlemesi: Tanrı-İsa-Kutsal Ruh) inanan Hıristiyan adaylara özgü tutulmuştu. Bu özel durum, İngiltere ve Galler Yüksek Konseyi'nin kurulmasını etkiledi.

Beri yanda Dünyanın Ana Yüksek Konseyi olan ABD Güney Jüridiksiyonu Yüksek Konseyi'nde, Rozkrua (18) ve Kadoş Şövalyesi (30) gibi kesinlikle Hıristiyan karakterli bazı dereceler (hepsi değil) kuşkuyla karşılanmamış, bunlara zaten daha 1801 yılında her dinden olanların İskoç Riti'ne katılabilmesi için bir simgesel yorum getirilmişti.

İngiltere'de ise bu konuda çok hassas davranılmış ve çoğu üyeler ile adayların zaten Hıristiyan olmaları öngörüldüğünden Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin İngiltere ve Galler Yüksek Konseyi'nin ilk büyük komandörü olan Dr. Crucefix, mevcut Hıristiyan gerekliliğinin İskoç Riti'ne de uzandırılması üzerinde ısrarcı olmuştu. Yapılmış olan da buydu!

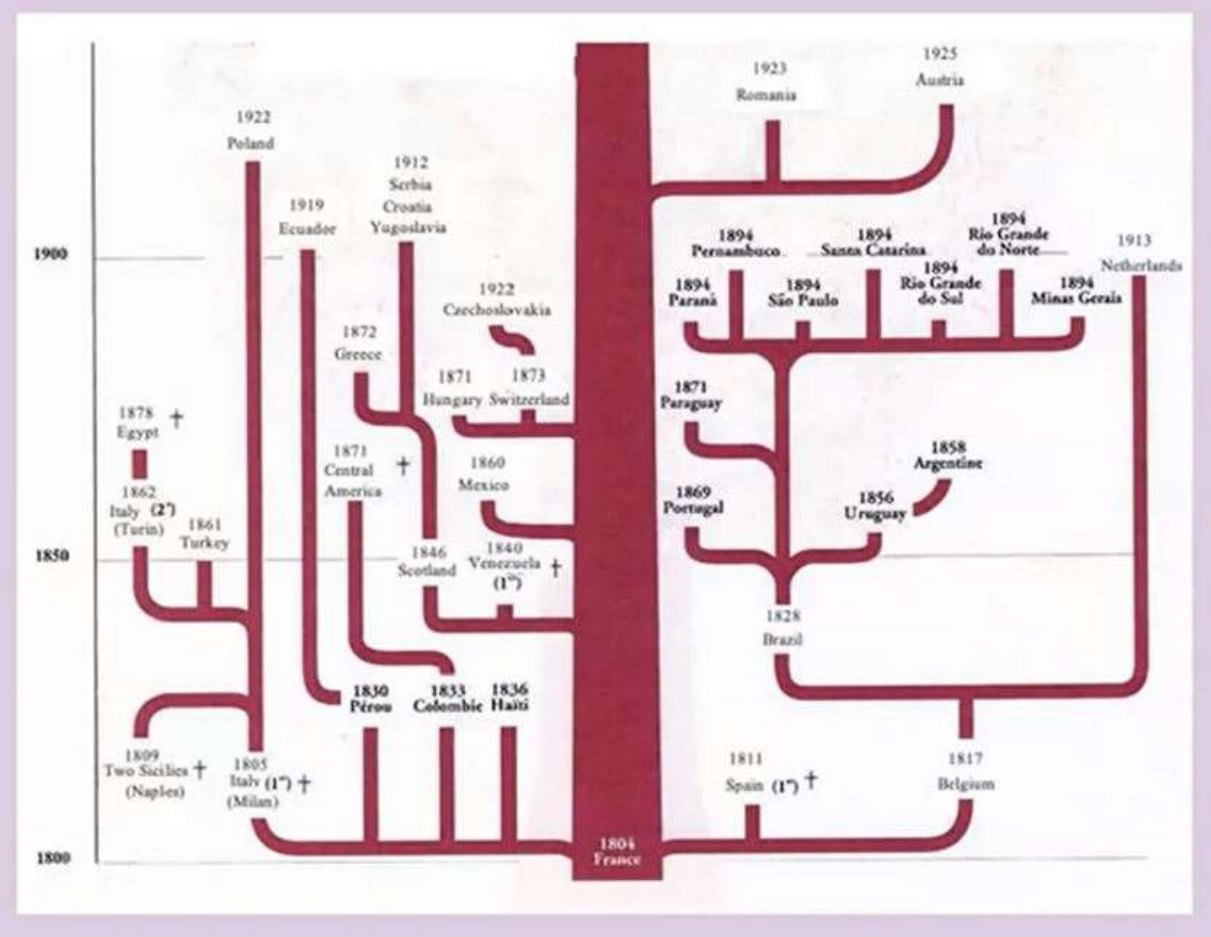
Aynı zamanda İngiltere'de 1845 öncesi dönemde zaten genellikle Rozkrua ve Tapınak Şövalyesi dereceleri verilmekte olduğundan, İskoç Riti'nin sadece 18. ve 30. derecelerinde çalışma yapılması uygun bulunmuştu. Bunun somut anlamı şuydu: İlgililerin çoğunluğu açısından İskoç Riti ile pratikte zaten 31., 32. ve 33. dereceler dışında bir değişiklik getirilmiyordu. Bu da zaten onları almak üzere davet edilen az sayıda kişiyi etkiliyordu.

İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın 1813 yılındaki kuruluşundan 1843 yılında ölene kadar büyük üstadı olan Sussex Dükü'nün herhangi bir yüksek dereceye aykırı duran resmî tutumuna karşın, Masonluğun zanaat dereceleriyle yüksek derecelerinin kesinlikle ayrı tutuluşu ile birlikte, onun da 1812 yılında Tapınak Şövalyeleri, Kudüs, Rodos ve Malta Aziz Yahya Hastane (Hospitalier) Büyük ve Royal Meclisi'nin Pek Seçkin ve Yüksek Büyük Üstadı oluşu üzerine, 1845 yılında oluşturulan İngiltere ve Galler Yüksek Konseyi, Rozkrua derecesinin yönetimini de üstüne aldı.

[Burada Sussex Dükü'nü 33. derece kuşanımıyla görüyoruz. Bütün bu anlatımlar boyunca, konuşmacının, daha önce kısaca değinip geçmiş olduğu ve az sonra yer alacak yüksek konseyler listesinde de göreceğimiz, İngiltere Birleşik büyük Locası ile aynı tarihte (1813) kurulmuş olan ABD Kuzey Jüridiksiyonu'na hiç değinmediği de dikkati çekiyor. Güney Jüridiksiyonu bakımından, bunun ABD'ndeki egemenlik alanı aşağıdaki haritada gösterildiği gibidir. Mavi renkli eyaletler: Güney Jüridiksionu, sarı renkli eyaletler: Kuzey Jüridiksiyornu bölgesidir.]

[Konuşmacının vermiş olduğu bu çizimde, Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin Fransa kaynaklı olarak 1925 tarihine kadar kurulmuş yüksek konseyleri gösteriliyor. Ancak, gerek doğrudan Amerikan kaynaklı gerekse bu tarihten sonra kurulmuş olan yüksek konseyler de var.]

Albert Pike

[Bu görsel Albert Pike'in "Morals and Dogma" adlı ünlü kitabının kapağından alıntı.]

29 Aralık 1809 tarihinde Massachusetts'de doğmuş olan Albert Pike, Güney Jüridiksiyonu'nda, İskoç Riti'nin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki büyüme ve başarısında asal aktör olarak nitelendirilir.

Albert Pike, 1850 yılında Arkansas Little Rock'ta "Western Star No. 2" adlı locaya girmek üzere başvurduğunda 41 yaşındaydı. 4'ten 32'ye kadar olan dereceleri 1853 yılında Charleston'da evde uygulanan bire bir özel seanslarla doğrudan Albert Mackey'den aldı. Aynı yıl Arkansas Denetçi Yardımcısı olarak atandı.

[Albert Mackey, çok ünlü bir masonik ansiklopedi yazarıdır.]

Kendi deyişine göre, dereceler tam gelişmemiş bir biçimdeydi ve çoğu kez bir özet tarihçe ile her derecenin efsanesini, üzerinde çalışılması gereken eksik özet detayları içeren ritüellerle verilmişti.

1855 yılında Yüksek Konsey, 4.-32. derecelerin gözden geçirilmiş ritüellerini hazırlayıp derlemek üzere 5 kişilik bir kurul oluşturdu ama işi aslında Albert Pike işi tek başına yaptı ve yaşamının geri kalan bölümü boyunca da bu dev çalışmayı sürdürdü. 1859 yılında bu yüksek konseyin egemen büyük komandörü oldu.

1861-1865 yılları arasındaki iç savaş, İskoç Riti ritüelleri üzerindeki çalışmalarını aksattı. 1870 yılında da Yüksek Konsey ile birlikte Washington D.C. kentine taşındı.

Albert Pike, ritüellere ek olarak tüm dereceler üzerinde açıklamalar yazdı ve bunlar 1871 yılında Masonluğun Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti ile bağdaşık ***"Morals and Dogma"*** *(Töre ve Dogma)* adı altında yayımlandı.

[Kimisi bu ünlü kitabın adını "Ahlâk ve Dogma" olarak verir. Dilimize de çevrilerek "Ahlâk ve İnanç" adı altında yayımlanmıştır. Masonik ortamda ise İngilizcedeki özgün adını kullanmak daha elverişli olsa gerektir.]

Bitirmiş olduğu ritüelleri 1884 yılında yeniden revize etti.

Ölümünden sonra Washington D.C.'deki İskoç Riti binasındaki büstünün arkasında yer alan duvarın içine gömüldü.

S. Brent Morris'in ***"Complete Idiot's Guide to Freemasonry"*** [Ahmakların Masonluk Üzerine Bütün Rehberi] (2006) adlı kitabından alıntı:

En azından 1864'den sonra Cincinnati İskoç Riti ... derecelerin verilmesi için bir sahne kurdu ve odalar, resimler, dekorlar gardırop, aksesuarlar vb. ile öğündü.

Bu uygulama mekânı Amerikalıların kardeşlik ile bağlantılı her şey ile ilgilendiği "Kardeşliğin Altın Çağı" (1870-1910) ile birlikte başladı ve bu dönem boyunca sürdü,

Tiyatro tarzı Güney Jüridiksiyonu'ndan çok Kuzey Jüridiksiyonu'nda daha hızlı bir şekilde yayıldı ve bu akım durdurulamadı.

Amerikan İskoç Riti kuruluşları sahneler kurdu, dekorlar boyadı ve satın aldı, derecelerini sahneye koymak üzere kostümler yaptırdı. 29 oyun repertuarı olan tiyatro benzeri şirketlere dönüştüler. Şimdi her ne zaman Kral Süleyman konuşmak için ileri çıkarsa, egzotik giyimini ya da görkemli taht odasını hayal etmeye gerek yoktu; çarpıcı ölçüde zengin oryantal sarayında, eflâtun robu ve tacıyla birlikte koruyucuları ve danışmanlarının arasında oradaydı. (Üyeler, Süleyman'ı oynamak için sıraya girmek zorundaydı.)

Başarı başarıyı doğurdu ve İskoç Riti kuruluşları zengin sahneler kurup abartılı yapımlar sergilemek üzeri birbirlerini geçmeye çalıştı. Tiyatro malzemesi sağlayan şirketler, dekor, kostüm, makyaj ve ışıklandırma için birbirleriyle rekabete girişti.

Her kentte tek merkezli olan İskoç Riti, büyük bir yapımdaki tüm destek işlerini dolduracak pek çok sayıda üye için bir avantaj oldu. Yılda 2-4 kez İskoç Riti derecelerinin verilişi başlıca olay haline gelip, yüzlerce üye ve adayı bir araya topladı.

Dereceleri izledikten sonra, üyeler, hevesle rol almak üzere kayıt yaptırmaya başladı ve bu döngü böyle devam etti.

[Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bu uygulama günümüzde de sürüyor. Her bir derecenin ritüeli tiyatro sahnelerinde canlandırılarak uygulanıyor.]

Otuzuncu Derece Kostümü:

Albert Pike Egemen Büyük Komandör kuşanımıyla:

Bir dereceyi canlandıran oyuncular:

Bir diğer dereceyi canlandıran oyuncular:

Kansas, Wichita, İskoç Riti Gardırobu:

Kansas, Wichita, İskoç Riti kostümleri:

Kral Süleyman kostümü:

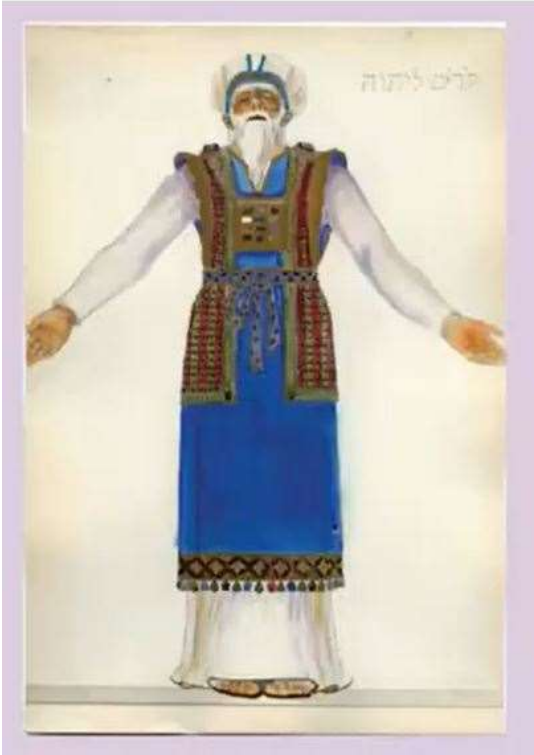
Hiram kostümü:

Koruyucuların Başı (Soruşturucu/Muhakkik) kostümü:

Zadok kostümü:

Koruyucu (Gözcü) kostümü:

Akizar kostümü:

Kral Darius kostümü:

Chicago tiyatro sahnesi:

Moline-Illionis tiyatro sahnesi ve bir dekor:

Indianapolis-Indiana tiyatro sahnesi

Collingwood-New Jersey tiyatro sahnesi

Austin-Texas tiyatro sahnesi

Deadwood Valley-South Dakotaa tiyatro sahnesinde bir dekor:

Saline-Kansas tiyatro sahnesinde bir dekor:

Santa-Fe tiyatro sahnesinde iki ayrı oyun:

Santa-Fe tiyatro sahnesinde bir diğer oyun dekoru:

Fort-Scott Kansas tiyatro sahnesinde bir dekor:

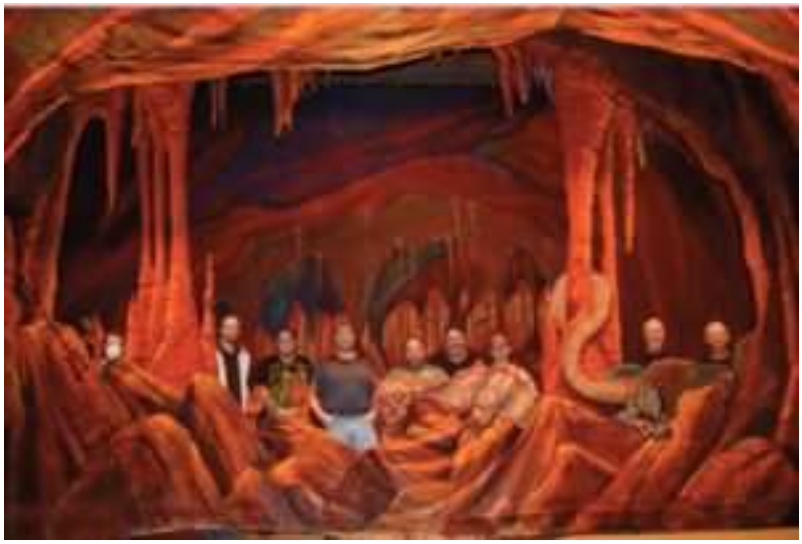
Yarkton- South Dakota tiyatro sahnesinde bir dekor (Pelikan):

Aberquerque- New Mexico tiyatro sahnesinde bir oyun:

Madison-Wisconsin tiyatro sahnesinde bir dekor (Cehennem):

St. Louis-Missouri tiyatro sahnesinde bir dekor (Kamp):

Wichita-Kansas tiyatro sahnesinde bir dekor (Kamp):

["Acaba internette bu konferanstakine benzer başka tiyatro sahneleri ve oyunlardan kesitler bulunabilir mi?" diye düşünüp baktık. Ohooo! Çok var. Bu konunun açıklaması şöyle: Amerika Birleşik Devletleri'nde Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin yüksek derecelerinin edinilmesi, bu derecelerin işlendiği tiyatro oyunlarının izlenmesiyle gerçekleşiyor. Güney Jüridiksiyonu, hemen her eyalette bunun için en az bir tiyatro salonu, uygulanan her bir derece için de ayrı bir dekor ve kostüm sağlamış. Biraz daha farklı olan Kuzey Jüridiksiyonu'daki güncel uygulama ise **"Masonluktaki İskoç Riti Konusunda Anlatılar IV"** başlıklı yazıda…]